

Sætningsemner med og uden *med*

Seminar om *med*-konstruktioner

København 30. januar 2026

Marie Herget Christensen & Sune Gregersen
Københavns Universitet & Uppsala universitet

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Overblik

1. Sætningsemner i grammatisk tradition
2. To slags sætningsemner
3. Regulative partikler
4. Opsamling og spørgsmål

Sætningsemner i grammatisk tradition

»Sætningsemne«

- Prædikation uden finit verbum (Hansen & Heltoft 2011: 148, 1623), typisk med retningsadverbial eller præpositionssyntagma som prædikat:
 - (1) *ud med dommeren!*
 - (2) *Og så til den traumatiske lakseaffære på Brusgården*
- Termen bruges også (med noget forskellig ekstension) af Dahl (1884: 12-14), Mikkelsen (1911: 154-6) og Diderichsen (1962: 198-201), der alle ser fænomenet som en form for ellipse:
 - »Sætningsemner er Helheder, der ved Tilføjelse af et eller flere Led [...] kan omskrives til Sætninger« (Diderichsen 1962: 198)

Regulativ og konstativ brug

- Sætningsemner med retningsudtryk kan optræde med middelbart eller nominalt valensled og med regulativ eller konstativ betydning.

(3) P + (*med*-led)
ud med dommeren!

(4) (x) + (Nom) + P
og så dommeren ud

- Modusforskel iflg. GDS: typen i (3) er regulativ, (4) er konstativ.
- Westergaard (2018): modusforskel kontekstuel betinget
 - "Narrativ" brug med middelbart valensled: *og så af sted med os*
 - Regulativ brug ved nominalt valensled: *maven ind!, hænderne op!*

To slags sætningsemner

Teliske sætningsemner

- GDS' sætningsemner indeholder alle teliske udtryk (*og så dommeren ud, ud med dommeren osv.*)
- Westergaard (2018) foreslår termen 'direktive dynamisk-lokative' sætningsemner ("direktiv" fordi dette iflg. Westergaard er default)
- Vi foreslår **teliske sætningsemner**

Regulative sætningsemner

- Paradigme af sætningsemner der adskiller sig fra de teliske
- Har ikke retningsadverbialer eller præpositionssyntagmer som kerne, men en lille gruppe af **regulative partikler**: *hit, skidt/pyt, pjat, fred*
- Væsentlige forskelle: har udelukkende regulative funktioner, tillader dialogiske partikler, tillader kun valensled med *med*
- Vi kalder dem (indtil videre) **regulative sætningsemner**

Regulative partikler

Dette er et hold-up
Hit med glyserin

hit-konstruktionen

- Partiklen *hit* (Christensen & Gregersen 2025) forekommer udelukkende i *hit*-konstruktionen, som udtrykker en "kommanderende opfordring til at give den talende noget bestemt" (DDO, *hit* 2)
- Kan kun optræde med middelbart valensled:

- (5) a. *Hit med alle jeres drikkevarer!* (OpenSubtitles; Lison & Tiedemann 2016)
 b. **Alle jeres drikkevarer hit!*

- Valensleddet kan kun udelades hvis kontekstuellet utvetydigt:

- (6) *Og så gav han dig blot en dollar? Hit!* (OpenSubtitles)

hit som regulativ partikel

- *Hit*-konstruktionen minder strukturelt og funktionelt om imperativsætning:

(7) *Hit (lige/så/nu/*nok/*vist) med nøglerne!*

(8) *Husk (lige/så/nu/*nok/*vist) nøglerne!*

- Men *hit* er en partikel, ikke et verbum. Kan ikke bøjes og tillader ikke subjekt, jf. (9) og (10b):

(9) **Du hitter med pengene nu!*

(10) a. *Super, tag du bare hjem og sov.* (OpenSubtitles)

b. *Hit (*du/*I) med pengene!*

Paradigme af regulative partikler

- *Hit* udtrykker ordre om overførsel af en referent
- Lille gruppe af "irrelevanspartikler" (*skidt/pyt/fred/pjat*) som udtrykker opfordring til at lade noget ude af betragtning
 - Anden funktion end *hit*, men samme struktur

skidt/pyt

- Sætningsemner med *skidt* og *pyt* opfordrer til ikke at tage det middelbare valensleds referent for tungt; referenten ofte en proposition.
- Kan kombineres med (i hvert fald) *nu/da/dog/så* og hinanden.

(11) *Han nåede da også at tisse over hele min tunika og sit tæppe. Men pyt dog med det. Alt kan jo vaskes.* (hundegalleri.dk)

(12) *JUUUULE-QUIZ! I morgen kl 20! Så pyt skidt med de manglende julegaveindkøb.* (facebook.com/knudsgarage)

- DDO kalder *skidt/pyt* udråbsord; ODS har ikke separate lemmaer.

fred

- Sætningsemner med *fred* er opfordringer til at acceptere en bestemt proposition (ofte på trods af et muligt modsynspunkt).
 - Kan kombineres med *nu/da/dog/så*.
- (13) *Stress er faktisk ikke en officiel diagnose. Men fred nu med det.*
(<http://matzau.dk/>)
- (14) *Fred dog med at mange synes selve det at kunne se ind, se en rotor, se en balance er sjovt.* (urdebatten.dk)
- DDO behandler kun udtrykket *fred være med*, som iflg. ordbogen bruges til at opfordre til emneskift.

pjat

- Sætningsemner med *pjat* opfordrer til ikke at tage en referents synspunkt for seriøst; valensleddet henviser til den person der har ytret synspunktet, ikke til synspunktet selv.
- Kan kombineres med *nu* og *da*.

(15) *Kender du det der med, at din veninde påstår, at hun ikke kan strikke og aldrig kommer til at lære det? Pjat med hende!* (Instagram)

(16) A: *okay, ja jeg må prøve, men er bare så elendig til sådan noget hihi*
B: *Pjat da med dig - du kan sagtens både kopiere i farver og sort hvid*
(rokken3.dk)

Regulative og dialogiske partikler

	<i>nu</i>	<i>da</i>	<i>dog</i>	<i>så</i>	<i>gerne</i>	<i>lige</i>	<i>bare</i>	<i>vist/vel/nok</i>
<i>hit</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
<i>skidt</i>	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
<i>pyt</i>	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
<i>fred</i>	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
<i>pjat</i>	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗

Opsamling og spørgsmål

Væsentlige pointer

- Teliske sætningsemner kan bruges regulativt eller konstativt/narrativt; de optræder både med og uden *med*
- Vi foreslår en klasse af specialiserede regulative partikler uden telisk betydning og uden non-regulativ brug; de optræder kun med *med*-led
 - *hit*: ordre om overførsel af *med*-leddets referent (typisk genstand)
 - *skidt/pyt*: opfordring til at ignorere *med*-leddets referent (typisk proposition)
 - *fred*: opfordring til at acceptere *med*-leddets referent (typisk proposition)
 - *pjat*: opfordring til at ignorere *med*-leddets referents synspunkt (typisk person)

Perspektiver og spørgsmål

- Inventar: Er der flere regulative partikler som vi har overset? (*pis?*)
- Terminologi: Kan der findes mere dækkende termer end 'regulative partikler/sætningsemner'?
- Partiklernes diakroni
 - Hvordan er systemet opstået? (*hit* fra *hid*; *pyt* fra en *Interiectio contemnentis* (Moth))
 - Hvordan forholder de sig til 'stivnede' konjunktiver som *skide være med x*, *blæse være med x* osv.?
 - Hvordan forholder de sig til mindre høviske teliske udtryk som *til helvede med x*, *op i røven med x* osv.?
- Fremtidigt projekt: nærmere beskrivelse af partiklernes betydning og brug i interaktion

Litteraturhenvisninger

- Christensen M. H. & S. Gregersen. 2025. *Hit-konstruktionen i moderne dansk. Danske Talesprog* 25. 1-16.
- Dahl, B. T. 1884. *Bidrag til dansk Sætningslære*. Schubothe.
- DDO = *Den Danske Ordbog*. DSL. <https://ordnet.dk/ddo>
- Diderichsen, P. 1962. *Elementær Dansk Grammatik*, 3. udg. Gyldendal.
- Hansen, E. & L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det Danske Sprog*. DSL.
- Lison, P. & J. Tiedemann. 2016. OpenSubtitles2016: Extracting large parallel corpora from movie and TV subtitles. *Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'16)*. 923-929. <https://aclanthology.org/L16-1147/>
- Mikkelsen, K. 1911. *Dansk Ordføjningslære med sproghistoriske Tillæg*. Lehmann & Stage.
- ODS = *Ordbog over det Danske Sprog*. DSL. <https://ordnet.dk/ods>
- OpenSubtitles, v. 2018. Korpus baseret på <https://www.opensubtitles.org/>
- Westergaard, L. 2018. Direktive dynamisk-lokative sætningsemner: Opbygning, betydning og modificering. *Journal of Language Works* 3(2). 75-91.